

НОВА ПАРАДИГМА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА – ПУТЕВИМА ПРОФЕСОРА МАТИЋА

Горан Петровић¹

¹ОШ „Младост“, Београд, Србија

Оригинални научни чланак

УДК 796.012 Матић М.

САЖЕТАК

У раду се анализира данашњи положај физичке културе у друштву. Указује се на друштвене промене које су у знатној мери потиснуле физичку културу као појам и заменили је синтагмом физичко васпитање и спорт. У светлу неопходности враћања овог термина у стручни дискурс извршено је подсећање на значај и научно стручни допринос успостављању Теорије физичке културе од стране професора Миливоја Матића. Такође, извршена је критичка анализа тренутног стања физичког васпитања. У циљу унапређивања наставе физичког васпитања потребно је изградити нову парадигму физичког васпитања која ће се заснивати на успостављању функционалног система физичког васпитања и курикуларној реформи. Нова парадигма физичког васпитања представља повратак физичкој култури – путевима професора Миливоја Матића.

Кључне речи: Физичко васпитање/ Парадигма / Курикулум

УВОД

Физичко васпитање је ту. Присутно као и увек, али другачије него када је у редовима овог (СВОГ) амфитеатра био професор Матић. Он је био и МОЈ професор. Од њега сам научио, не, од њега сам усвојио начин размишљања и погледе на стручну област, које данас носим у себи, покушавајући да дам свој скромни допринос развијању и побољшању струке. Матићевска дијалектика је оно што испуњава мој хабитус и води ме у настојањима да одржимо физичку културу. А, физичка активност и њом створена добра, нису више у моди! Јер лако је „потезом пера“ исписати нови назив, скратити део, избрисати све...тешко је стварати и ићи напред. О чему се овде ради? О физичкој култури, физичком васпитању, спорту, рекреацији или...? У лавиринтима ових појмова професор Матић је вешто плео мрежу и стварао ТЕОРИЈУ. И он, и неки пре њега, а богома и неки после њега ... Да је данас ту верујем да се не би сложио са мојим ставом да је присутна КРИЗА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА. Мислим да би пре рекао да је то само развојна фаза, процес који се одвија. Па да се преиспитамо, драги професоре.

Да ли смо ми педагози физичке културе? Да нисмо наставници физичког васпитања (ПАРДОН: да се неко не увреди – професори физичког васпитања)? Неким случајем спортски тренери? Или можда рекреатори (...понеко и аниматор)?

„Ја педагог физичке културе стручњак сам за анимацију, координацију, програмирање и операционализацију физичких активности.“¹

Сећам се, дипломирах у овој ЗГРАДИ 1998. године на Факулету физичке културе, а магистарски рад одбраних у истој овој ЗГРАДИ (само у другој учионици) 2002. године на Факултету спорта и физичког васпитања. Негде се изгуби ФИЗИЧКА КУЛТУРА (...једино што је још УСТАВНА КАТЕГОРИЈА). И не само то, много промена у струци се десило од времена мог дипломирања и професоровог институционалног одласка из струке до данас.

Дакле, физичко васпитање је самосвојна стручна дисциплина која егзистира на простору између области васпитања и физичке културе. Док је утемељеност физичког васпитања у оквиру васпитања неспорна и јасно дефинисана, са друге стране област физичке културе у процесу транзиције склона је преиспитивању теоријских основа и различитим тумачењима

¹Миливоје Матић, Репери за препознавање добра у стручном дел(овањ)у педагога физичке културе, *Физичка култура* бр. 5 (1985): 310.

стручне јавности. Физичко васпитање је поред моралног, естетског, умног и радног васпитања саставни део процеса васпитања и присутно је у целокупној историји цивилизације, без обзира на промену различитих друштвених уређења. Међутим физичка култура, као посебна област, наилази на оспоравање, па и потпуно негирање и потирање. Најчешће се преименује у синтагму физичко васпитање и спорт...**Ове непотпуне теоретске промене неутемељене у научном контексту, без систематског усклађивања са другачијим облицима и деловима физичке културе, такође изазивају својеврсну кризу стручне мисли.** Физичка култура је у периоду професора Матића била састављена од аутентичности физичког васпитања, спорта и рекреације и њихове међусобне повезаности. Данас? Како је то у пракси?

Данас изводимо РЕФОРМЕ РЕФОРМИ. А то данас траје двадесетак година...почело је деведесетих година, можда, елиминисањем здравственог васпитања²; наставило се већ споменутих изменама назива факултета који школују стручњаке у области физичке културе (не бих више о томе, ГОРЧИНА ме нека „хвата“); свој зенит досегло новим законским прописима који уводе ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТ – ИЗАБРАНИ СПОРТ и укидају предметну наставу физичког васпитања у млађешколском узрасту; да бисмо данас били ту где јесмо...А где нам је струка данас? Какво је стање физичког васпитања (кад већ нема физичке културе)?

ТЕОРИЈСКА БАЗА

Анализа стања физичког васпитања – како нам је данас ПРОФЕСОРЕ...

Школско физичко васпитање, као основни појавни облик физичког васпитања, сусреће се у процесу транзиције са великим проблемима и својеврсном кризом. Процес реформе образовања обухвата и школско физичко васпитање, али нажалост, промене које се спроводе су парцијалне и у знатној мери научно неутемељене. Тако смо дошли у ситуацију да је физичко васпитање заступљено само са два часа недељно, како у средњим, тако и у основним школама. Истина, у основној школи је уведен посебан наставни предмет – обавезни изборни предмет - изабрани спорт, са једним часом недељно. На овај начин ионако недовољно заступљено, физичко васпитање се још више распарчава и иде путем разградње. Посебно је потребно истаћи да овај наставни предмет прати недостатак различитих садржаја, па је он у пракси више „трећи час“ физичког васпитања.

²Томислав Ацковић, Суноврат физичког и здравственог васпитања, *Физичка култура* бр. 3 (1991)

Колоквијално речено, тај предмет је исто што и физичко васпитање, само мало другачије. Обавезни изборни предмет –изабрани спорт најчешће предају исти наставници који изводе и наставу физичког васпитања. На тај начин једино наставници физичког васпитања у школи оцењују ученике из два различита наставна предмета („...„ПЕТИЦА ИМА КОЛИКО ХОЋЕТЕ“...“). У исто време, прописима је онемогућена тзв. „спуштена настава физичког васпитања“, тако да у млађим разредима основне школе наставу физичког васпитања изводе искључиво наставници разредне наставе. Упркос деценијском указивању стручне јавности да је неопходно побољшање квалитета наставе физичког васпитања у млађим разредима, наставници физичког васпитања су „протерани“ из овог нивоа образовања. Научна чињеница да у овом развојном добу детета постоје највеће могућности (СЕНЗИТИВНИ ПЕРИОДИ) за правилан утицај на развијање физичких способности се не користе услед изразитог запостављања извођења наставе физичког васпитања од стране учитеља, било да је оно објективно (недоступност простора за извођење наставе физичког васпитања у овом узрасту), било да је субјективно и огледа се у замени часова физичког васпитања другим наставним предметима (ВАЖНИЈИМ ПРЕДМЕТИМА!!!) од стране учитеља. Да не говорим паушално и неутемељено, али и када се одржавају часови физичког васпитања у млађем школском узрасту своде се на необавезно „играње“ (НАЈЧЕШЋЕ). Нажалост, учитељи који адекватно изводе наставу су у огромној мањини и представљају частан изузетак.

Интересантно да ови реформски токови нашег друштва и образовања, скоро да и нису отпочели у области курикулума. Реформа која је отпочела 2003. године је прекинута и отишло се у другом смеру, а наставни план и програм претрпео је само неке козметичке промене. И даље се у прва два разреда форсирају игре, али без јасног одређења и инсистирања на што већем броју различитих игара. Спортске игре се изучавају по разредима, иако је овај систем одавно превазиђен (у пракси се најчешће срећемо са поделом четврти разред – фудбал, пети – рукомет, шести – кошарка, седми – одбојка, осми – „ШТА ГОД“...). Базични спортови који су, како само име говори, основа за даље усавршавање, су у потпуном запећку. Број деце непливача је алармантан!!! Гимнастика се најчешће изводи кроз вежбе на тлу и прескоке, а справе су у катастрофалном стању, без обнављања или куповине нових. Атлетика се делимично изводи и можда је најбољи пример несклада обима наставног програма и његове реализације у пракси. Просторни услови су ограничавајући фактор за реализацију наставе физичког васпитања. Сале за физичко васпитање су у веома лошем стању, генерално говорећи, а додатно оптерећење се врши школским распоредом часова који предвиђају два одељења на једном часу. Није баш сјајно...али никад није ни било...међутим...

Можда бисмо могли нешто да урадимо?

РЕЗУЛТАТИ

Путевима професора Матића - Нова парадигма физичког васпитања

У оваквом тренутном стању друштва, физичко васпитање се суочава са бројним проблемима, а покушаји реформе се изводе стихијски и крајње непрофесионално. Потребно је **извршити свеобухватну анализу физичког васпитања** и осмислити јасну стратегију развоја физичког васпитања у краткорочном, средњерочном и дугорочном периоду.

„Физичко васпитање је систем у системима са системима у себи“³

Када је физичко васпитање у питању, морамо кренути од система физичког васпитања који је теоријски јасно дефинисан и његове компоненте су: предшколско физичко васпитање, физичко васпитање у основним и средњим школама, физичко васпитање студентске популације. Проблем настаје у чињеници да овај систем није функционалан.

Нефункционалност система се можда најбоље уочава на примеру физичког васпитања у предшколским установама. Наиме, иако је ово доба развоја људске јединке у којем се најлакше могу постићи жељени ефекти из области физичког васпитања, изостаје стручно осмишљен и организован рад физичког васпитања у предшколским установама. Деца су у овом узрасту препуштена игри и играчкама без стручног вођења. Метод игре је иманентан у овој узрасној доби, али он не сме бити једини, поготову се физичко васпитање не сме препустити стихији и неорганизованости. Степен стручне оспособљености васпитача је на незадовољавајућем нивоу и неопходно је приступити реформи образовања физичког васпитања за ове кадрове, као и укључивање стручњака из области физичког васпитања у овај сегмент образовања.

На другој страни – на полу система физичког васпитања – физичко васпитање студентске популације, је још очигледнији пример кризе физичког васпитања, јер организовано физичко васпитање на високошколским установама и не постоји.

³ Миливоје Матић и Божо Бокан. Физичко васпитање – увод у стручно-теоријску надградњу, ОКО (1990): 35.

Тренутно је једина светла тачка у систему физичког васпитања специјално физичко васпитање које је заступљено у војсци и полицији, али је доста затворено у себе и нетранспарентно за целокупни систем физичког васпитања.

Физичко васпитање које би требало да функционише институционално од предшколских до високошколских установа данас је видљиво првенствено, ако не и једино, кроз школско физичко васпитање.

Визија – функционалан систем физичког васпитања

У поступку изградње функционалног система физичког васпитања морамо се водити јасним разграничењем између физичког васпитања, спорта и рекреације. То разграничење је неопходно како би схватили посебност сва три ентитета и њихов интегрални утицај на физичку културу сваког појединца. Јер, данас имамо својеврсну спортизацију физичког васпитања...и не само то. У неким законским документима (Нацрт Закона о спорту) говори се о *спортској рекреацији и школском спорту?* Интересантно...**Концептуална конфузија...**

А јасно је, структурални елементи физичке културе су:

„ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ је (...) АКТИВНОСТ ПОСТОЈАЊА СОБОМ.

СПОРТ је (...) активност ПОТВРЂИВАЊА СЕБЕ.

РЕКРЕАЦИЈА је (...) АКТИВНОСТ ОСТАЈАЊА СОБОМ.“⁴

Физичко васпитање мора постати институционално. У свим установама, које се баве васпитањем и образовањем, мора постојати физичко васпитање, као базични предмет, област, полазиште.

ДИСКУСИЈА

Да бисмо изградили нову парадигму физичког васпитања, морамо кренути од изградње функционалног система физичког васпитања.

1. Систем физичког васпитања:

- Физичко васпитање у предшколским установама
- Физичко васпитање у основној школи

⁴Миливоје Матић, Линија и порука у физичком васпитању, Зборник радова „ФИС КОМУНИКАЦИЈЕ 93“ (1993): 27

- Физичко васпитање у средњој школи
- Физичко васпитање у високошколским установама

Овако конципиран систем физичког васпитања мора имати своју функционалност која зависи од државе и друштва у целини.

2. Курикуларна реформа

...мора се у курикулуму јасно прецизирати број сати наставног садржаја, који су садржаји обавезни и они који су изборни или факултативни.

Било би лепо кад би било:

У вртићима обавезно 1 сат физичког васпитања дневно, у млађем школском узрасту 3 часа – обавезна и 1 –изборни недељно, у старијем школском узрасту 2 часа – обавезна и 2 – изборна недељно, у средњим школама 3 обавезна изборна часа физичког васпитања недељно, на факултетима 1 обавезни изборни час физичког васпитања у првом семестру, 1 изборни час физичког васпитања у другом семестру. **ГОВОРИМО О ЧАСОВИМА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА!!!** Ни спорт, ни рекреација, то је друга и трећа „пруга“ железница...(Концептуална конфузија)

„ФИЗИЧКА КУЛТУРА ЈЕ друштвена појава то јест, из генеречких корена човека израсла његова свесна, планска, слободна, целисходна, самостваралачка друштвена делатност (потреба и задатак!), тиме и самосвојна стручно-професионална (значи: теоријско-епистемолошко-методолошко-праксеолошка) самосвест, те (и по томе), **ПРОГРАМ ЗА ОВЛАДАВАЊЕ** (дакле: а коришћење, чување, надградњу и умножавање, то ће рећи, за сазнавање и управљање) материјалним духовним **ДОБРИМА ЉУДСКИХ** (директно непроизводних, есенцијалних) **ФИЗИЧКИХ АКТИВНОСТИ** оперативно (у друштвеној збиљи) структурисанх као физичко васпитање, спорт и спортска рекреација.“⁵

Овако утемељено физичко васпитање у институције образовања и васпитања захтева превасходно свест најшире друштвене заједнице о неопходности изградње и очувања здраве и способне нације. Потребно је извршити анализе и установити мреже васпитно образовних установа, па према томе израдити пројекцију потребних кадрова за „покривање“ целокупног система??? (КОЛИКО ЈЕ ТО НОВИХ РАДНИХ МЕСТА, ДА ЛИ СВЕ ИДЕ НА БУЏЕТ, ЗА КОЛИКО ГОДИНА СЕ СВЕ ПЛАНИРАНО МОЖЕ ПРОВЕСТИ У ДЕЛО...)

⁵Миливоје Матић, Репери за препознавање добра у стручном дел(овањ)у педагога физичке културе, Физичка култура бр. 5 (1985): 310.

Одувек смо желели више часова физичког васпитања, да ли је то реално? Данас не; али...у најближем окружењу мењају се ствари (Мађарска), постоје разни облици (повећавање обима ваннаставних активности), морамо нешто ИНИЦИРАТИ.

Иницијатива за измену наставног плана и програма!?Евидентна је неусклађеност програмских садржаја и захтева које намећу савремени услови живота. ЗАТО: понуда три МОДУЛА који ће уважавати посебности географско-климатских услова, регионалних карактеристика, као и особености самих школа (материјално-технички услови). Програмске садржаје јасно реструктурирати у односу на данашњи начин живота (...када су усвојени наставни програми...?), омогућити да се у млађим разредима потенцирају вежбе на справама и тлу (да ли су оне неопходне у седмом и осмом разреду основне школе и средњој школи?...по мом мишљењу, на начин како се данас изводе садржаји гимнастике НЕ), да ученици у овом узрасту усвајају велики фонд елементарних игара (...а, не само „између две ватре“) и напokon: ЗАШТО ПРОГРАМ ОДБОЈКЕ НЕ ИЗВОДИМО У ПЕТОМ РАЗРЕДУ ИЛИ ПРОГРАМ ФУДБАЛА ИЛИ КОШАРКЕ, зашто само рукомет?

Хомогене групе

Иако су реформе образовања свеprisутне у јавном дискурсу, разредно-предметно-часовни систем наставе одолева свим променама. Настава физичког васпитања је идеална подлога за покушај ПРАВЕ промене – увођење хомогених група (...права изборност предмета у седмом и осмом разреду основне школе и у средњој школи)...јер, физичко васпитање није само наставни предмет, већ васпитно-образовна област (ПОДРУЧЈЕ). Формирање ових хомогених група изискује финансијску стабилност земље (поштујмо изборност ученика – дајмо још једног наставника...). Беспредметно је расправљати и ламентирати ако нисмо довољно снажни и спемни да улажемо у превенцију, а не у корекцију.

Оцењивање у физичком васпитању

Како оцењивати? Два наставна предмета? Има ли истраживања која говоре о средњој оцени из физичког васпитања или обавезног изабраног предмета – изабрани спорт? Нема. Да није због тога што МОЖДА постоји епидемија петица? Због тога што се ови предмети користе за „производњу“ одличних ученика, „вуковаца“? А некада је било овако...професоре: „Крајности у оцењивању су толике да чак и шири кругови указују на проблеме који из овога произилазе: субјективни ставови наставника, додељивање масовно слабих оцена, обарање ученика на поправне испите,

постављање произвољних норми ученицима, итд. Оваква ситуација је струку довела под оштру критику јавности, а родитељи често помажу својој деци да се неоправдано ослободе наставе физичког васпитања, како би их сачували од слабих оцена.⁶ Данас није тако, а како би требало да буде? Морају постојати модели оцењивања! Неопходно је понудити наставнику могуће моделе вредновања у настави физичког васпитања (домени: моторичка умења, моторичке способности и афективни домен)...А пре свега тога, морамо одредити каква је функција оцењивања у настави физичког васпитања. Оцењивање, као и праћење и процењивање део је ширег процеса вредновања физичког васпитања. Поставља се питање да ли је оцењивање у настави физичког васпитања равноправно са оцењивањем у другим наставним предметима? ТРЕНУТНО НИЈЕ (погледајте Правилник о оцењивању...)⁷. Функција оцене у физичком васпитању се мора преиспитати...и успоставити јасан критеријум. Оцењујемо објективно моторичка умења, моторичке способности и моторичка знања или ПОКЛАЊАМО оцене...бојим се да „трећег“ нема!

ЗАКЉУЧАК

Дакле,

нова парадигма физичког васпитања подразумева:

1. Изградњу **функционалног** система физичког васпитања
2. Курикуларну реформу која подразумева редефинисање програмских садржаја

2.1 Хомогене групе („разбијање“ одељења) које се формирају од седмог (НПР.) разреда основне школе, па надаље...

2.2 Оцењивање у физичком васпитању јасно дефинисано и ИДЕОЛОШКИ усмерено

3. Концептуална конфузија да прерасте у концептуалну реформу у ПРАКСИ, не само у теорији...

Професоре, све ово је из струке у науку и назад. Повратак природи ФИЗИЧКЕ КУЛТУРЕ! Повратак ДИФоваца!

⁶Милица Шепа и сарадници, Стручне инструкције за оцењивање ученика у школама, Београд (1970): 16

⁷Министарство просвете, науке и технолошког развоја. *Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању* (Београд : Сл. Гласник РС бр 67/2013)

Не спортизацији физичког васпитања, не рекреацији деце, не парцијалним теоријама без ТЕОРИЈЕ ФИЗИЧКЕ КУЛТУРЕ... Нова парадигма физичког васпитања представља повратак физичкој култури (ПУТЕВИМА ПРОФЕСОРА МАТИЋА) са јасним разликовањем структурних елемената физичког васпитања, спорта и рекреације и поштовањем њиховог узајамног односа и покушај превазилажења недостатака у пракси наставе физичког васпитања, кроз успостављање курикулума који уважава потребе данашњег ученика.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Ацковић, Томислав. Суноврат физичког и здравственог васпитања, *Физичка култура* бр. 3 (1991)
2. Матић, Миливоје. Репери за препознавање добра у стручном дел(овањ)у педагога физичке културе, *Физичка култура* бр. 5 (1985): 310.
3. Матић, Миливоје и Божо Бокан. Физичко васпитање – увод у стручно-теоријску надградњу, *ОКО* (1990): 35.
4. Матић, Миливоје. Линија и порука у физичком васпитању, *Зборник радова „ФИС КОМУНИКАЦИЈЕ 93“* (1993): 27
5. Министарство просвете, науке и технолошког развоја. *Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању* (Београд : Сл. Гласник РС бр 67/2013)
6. Шепа, Милица и сарадници, *Стручне инструкције за оцењивање ученика у школама*, Београд (1970): 16

NEW PHYSICAL EDUCATION PARADIGM – FOLLOWING IN PROFESSOR MATIC'S FOOTSTEPS

SUMMARY

This paper analyses the current position of physical culture in the society. It points out the social changes that have substantially suppressed the term physical education and replaced it with the phrase, physical education and sport. In the light of need to reinstate this term into the professional discourse, there was a reminder of the importance and the social scientific contribution to creation of the Theory of physical culture by MilivojeMatic. The critical analysis of the current state of physical education was also conducted. In order to improve physical education classes, a new paradigm of physical education, that will be based on installation of the functional system of physical education and curriculum reform, has to be

created. New physical education paradigm signalizes the return to the physical culture - following in professor Matic's footsteps.

Keywords: physical education, paradigm, curriculum

НОВАЯ ПАРАДИГМА ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ – СЛЕДУЯ ОПЫТУ ПРОФЕССОРА МАТИЧА

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется текущее положение физической культуры в обществе. В ней указано на социальные изменения, которые в значительной степени не охватываются термином физическое воспитание и заменившей его фразой – физическое воспитание и спорт. В свете необходимости восстановления данного термина в профессиональном дискурсе, стало напоминание о важности и общенаучном вкладе в создание теории физической культуры Миливоя Матича. Также еще не был проведен глубокий критический анализ современного состояния физического воспитания. В целях совершенствования занятий физической культурой должна быть создана новая парадигма физического воспитания, которая будет основываться на внедрении функциональной системы физического воспитания и реформировании учебных программ. Новая парадигма физического воспитания знаменует возвращение к физической культуре – следуя опыту профессора Матича.

Ключевые слова: физическое воспитание, парадигма, учебный план.
